

Jazzarrangement

Arbejds papirer til højniveau. Papirerne er ikke altomfattende, og der er andre måder at arrangere på end beskrevet her.

Jakob Jensen

Indhold

Indhold	1
Jazzarrangement, generelt.....	1
Two-beat	2
Walking-bas	3
Jazzbasfejl nummer 1 og 2.....	4
Jazztrommer.....	5
Firstemmig blokharmonisering (thickened line) 1.....	6
Firstemmig blokharmonisering (thickened line) 2 – 9 for 1	7
Blokharmonisering for kor (thickened line) 3 – drop 2 og 4.....	8
Kor/blæs-fejl nummer 1 og 2.....	9
Blokharmonisering med fills.....	10
Akkordkor/blæserbaggrund	11
Intro/outro, Mean to Me.....	12

Jazzarrangement, generelt

Jazzbeatet

I jazz er 8.-delene trioliserede: $\text{♪♪} = \text{♪♪♪}$ («på-tirsdag-rytme»). Man bruger som regel kun 16.-dele i melodiførende instrumenter.

Akkordrepertoire

I jazz bruger man mange firklange, mest disse otte typer:

C^{maj7} C⁷ C⁶ C^{maj7} C^m C⁷ C^m C⁶ C^m C^{7b5} C^{dim} C⁷

Dim7 noteres også som ^o7 (fx C^o7), m7b5 som \emptyset (fx C \emptyset)

Man udvider ofte til femklange (også selv om det ikke står i becifringen), dog ikke mol7b5 og dimakkorder:

C^{maj9} C^{6/9} C⁹ C^{m9} C¹³

Læg mærke til at når man skriver tal der er højere end 7 (9,11 og 13) er **den lave 7'er altid med**.

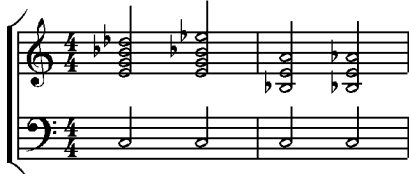
Hvis septimen er stor skriver man fx maj9. Hvis fx 9'eren er med uden 7'eren skriver man add9.

Man udelader ofte akkordtoner hvis man ikke har fingre/blæsere/andre instrumenter nok, men man har altid det der

krydrer akkorden med, som fx i C13-akkorden i ovenstående eksempel, hvor kvint og none ikke er med.

Dur-7-akkorder (som fx C7) bliver tit krydret med ekstra udvidelser og **alterationer** (hævning eller sænkning af akkordtoner):

C^{7b9} C^{7#9} C¹³ C^{7b13}

11'er-akkorden er lidt speciel. 11'erne er kvarten (når man skriver 11 og ikke 4 er det jo fordi 7'eren er med). Men man undlader durtertsen, for det lyder ikke godt at spille en durterts og kvart samtidig:

C¹¹

Man har altså 7, 9 og 11 med i 11'er-akkorden.

11'er-akkorden becifres også Gm7/C eller Bb/C (mest i pop når kvinten, g'et, ikke er med).

Klaver/guitar

I jazz lægger akkordinstrumenterne akkorder rytmisk uregelmæssigt, gerne synkoperet, det hedder at **compe**:

C^{maj9} Am⁹ Dm⁹ G¹³

Når man skal spille akkorderne på klaver eller guitar, udelader man tit grundtonen (den sørger bassen for) og kvinten (den krydrer ikke akkorden) for i stedet at spille **de spændende udvidelser**.

I jazzarrangement betyder becifringerne at der er et akkordinstrument, der comper. Man skal ikke skrive noder ud til akkordinstrumenter, så dette er kun en orientering. Man kan evt. antyde en bestemt rytme, hvis man fx vil have guitaren til at spille en bestemt rytme.

Two-beat

I jazz er der hovedsageligt to typer basgange: two-beat og walking (four-beat). Her skal vi se på two-beat.

Vi tager en vamp (akkordrundgang) og laver en two-beat-bas:

Cmaj7 Am7 Dm7 G7

Vi udbyg-
ger bas-
gangen:

Cmaj7 Am7 Dm7 G7

Principperne er: Grundtone når akkorden skifter. Tilløb til den nye grundtone, det vil sige en optakt der leder hen til den nye grundtone. Der er fire meget brugte figurer;

<p>Én tone trinvist i skalaen:</p>	<p>Én tone kromatisk :</p>
<p>To toner Trinvist:</p>	<p>To toner kromatisk :</p>

Hvor man altså starter
1/1 tone under den
tone man skal ramme.

Alle disse figurer kan også bruges hvor man tager tilløb ovenfra, fx:

Når man laver et tilløb skal man ikke se på hvilken tone man kommer fra, kun hvor man skal hen.

Hvis man kommer fra en durakkord må sidste tone i et tilløb ikke være moltertsen.

Hvis der kun er én akkord pr. takt får man tiden til at gå med terts eller kvint på treslaget (de indcirklede toner) og skubber tilløbet hen i slutningen af takten, fx:

Cmaj7 Am7 Dm7 G7

Man kan også nøjes med at bruge akkordtoner (grundtone, terts og kvint), det kan man fx bruge hvis man er i tvivl om noget fungerer. Fx er dim-akkorder nogle gange lidt svære at komme væk fra.

Man skal generelt være opmærksom på to ting:

- Man må ikke springe væk fra akkordfremmed tone (big surprise).
- Man skal lige være opmærksom på at der er to steder i en skala hvor der kun er halvtone trin, så der er der ikke plads til en kromatisk tone:

G7 Cmaj7

Opgave: Lav two-beat i disse vamps, brug forskellige af ovenstående modeller:

B^bmaj7 Gm7 Cm7 F7

Gmaj7 Em7 Am7 D7

Walking-bas

En walking bas spadserer af sted på alle taktslag. Man kan få tiden til at gå med akkordtoner indtil man leder hen til næste grundtone:

Cmaj7 Am7 Dm7 G7

A bass line in 4/4 time with four measures. The notes are: C2, E2, G2, Bb2 (Cmaj7); A2, C3, E2, G2 (Am7); F2, A2, C3, E2 (Dm7); G2, Bb2, D3, F2 (G7).

Man må til en afveksling ikke springe væk fra en ikke-akkordtone. Man kan også gå få tiden til at gå med trinvise bevægelser:

Cmaj7 Am7 Dm7 G7

A bass line in 4/4 time with four measures. The notes are: C2, E2, G2, Bb2 (Cmaj7); A2, C3, E2, G2 (Am7); F2, A2, C3, E2 (Dm7); G2, Bb2, D3, F2 (G7). The notes are circled to show stepwise movement.

Her spadserer man hen over ikke-akkordtoner, og det går fint så længe man ikke springer fra dem.

Der er lige en typisk figur som lyder godt og som kan bruges i uhyggeligt mange situationer når der er en kvart op (=kvint ned) fra én akkord til den næste, uanset om første akkord er en dur- eller mol-akkord:

D7 G7 Dm7 G7

Two examples of a quarter up/quarter down figure. The first shows D7 (F2, A2, C3, E2) moving to G7 (Bb2, D3, F2, Ab2). The second shows Dm7 (F2, A2, C3, E2) moving to G7 (Bb2, D3, F2, Ab2).

Man spadserer altså hen over både mol- og durtertsen. Da mindst halvdelen af akkorderne i et jazznummer består af disse kvart op/kvint ned-forbindelser er der penge at spare ved at lære denne figur. Den kan fx bruges i tre af takterne i vores vamp (G7 fører tilbage til Cmaj7):

Cmaj7 Am7 Dm7 G7

A bass line in 4/4 time with four measures. The notes are: C2, E2, G2, Bb2 (Cmaj7); A2, C3, E2, G2 (Am7); F2, A2, C3, E2 (Dm7); G2, Bb2, D3, F2 (G7). The notes are circled to show the quarter up/quarter down figure.

En oktavomlægning i sidste takt redder os fra at komme for højt op.

Der er en rytmisk variation man kan bruge, især hvis der er samme akkord i længere tid:

Dm7 G7

A bass line in 4/4 time with four measures. The notes are: F2, A2, C3, E2 (Dm7); Bb2, D3, F2, Ab2 (G7). The notes are circled to show a rhythmic variation.

En god walking veskler mellem de forskellige principper.

Når der er to akkorder eller mere pr. takt er der ikke tid til meget andet end grundtoner og en ledetone til næste grundtone.

Opgave: Lav walkingbas til disse takter:

B^bmaj7 Gm7 Cm7 F7

A bass line in 4/4 time with four measures. The notes are: Bb2, D3, F2, Ab2 (Bbmaj7); F2, Ab2, C3, Eb2 (Gm7); F2, Ab2, C3, Eb2 (Cm7); G2, Bb2, D3, F2 (F7).

Dmaj7 Hm7 E7 A7

A bass line in 4/4 time with four measures. The notes are: D2, F2, A2, C3 (Dmaj7); G2, Bb2, D3, F2 (Hm7); G2, Bb2, D3, F2 (E7); A2, C3, E2, G2 (A7).

Gmaj7 Em7 A7 D7

A bass line in 4/4 time with four measures. The notes are: G2, Bb2, D3, F2 (Gmaj7); G2, Bb2, D3, F2 (Em7); G2, Bb2, D3, F2 (A7); G2, Bb2, D3, F2 (D7).

A bass line in 4/4 time with four measures. The notes are: F#2, A2, C3, E2.

Jazzbasfejl nummer 1 og 2

Ikke springe fra akkordfremmed tone

Når man skal fra en grundtone til en anden:

Dm7 G7

Kan man bruge en af akkordtonerne:

Dm7 G7

Eller en tone der ligger over eller under næste grundtone:

Dm7 G7

Hvilket her tilfældigvis også er akkordtoner.

Man kan lave kromatiske ledetoner til næste grundtone:

Dm7 G7

Man kan **ikke** tage en tilfældig tone grebet ud af den blå luft og springe væk fra den:

Dm7 G7

Man skal kort sagt sigte efter næste grundtone, glem alt om den tone du går væk fra. Lad være med at sidde fast i gamle minder, se fremad, ikke bagud.

Fra nu af koster det en omgang at lave denne fejl.

Durterts i durakkorder (med mindre man går over både dur- og mol-terts)

Når man har en durakkord og bruger tertsen skal denne være durtertsen:

A7 Dm7 G7

Altså cis i A7-akkorden. Man kan godt have durtertsen i molakkorder (fis i Dm7-akkorden), så længe de er kromatiske ledetoner.

Man kan godt gå over **både mol- og durterts**, bare den sidste tertsen er durtertsen:

A7 Dm7 G7

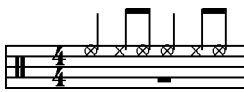
Figuren kan bruges ved både dur- og molakkorder.

Jazztrommer

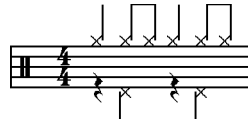
Jazzbeatet har trioliseret underinddeling af slaget: $\text{♩} = \text{♩} \text{♩} \text{♩}$; det kan angives ved at skrive *swing*.

I trommerne spiller man »på tirsdag« på hihat eller bækken mens man smækker hihatten i på 2 og 4:

Hihat:

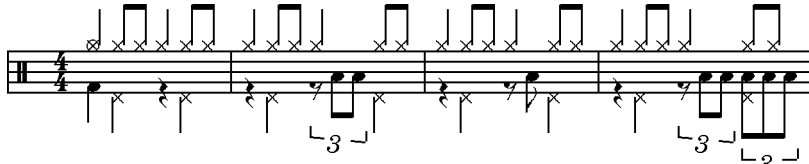

Ride:

Man bruger ofte hihat i A-stykkerne og ride i B-stykkerne.

Lillettrommen ligger og fedter ind mellem slagene, stortromme er kun med når der skal markeres noget, fx:

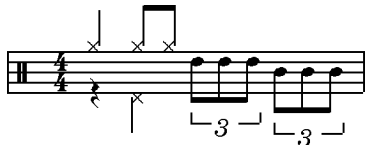

Et af kendetegnene ved jazztrommer er at lille- og stortromme undgår at spille i noget fast mønster, men meget spiller op til melodien eller solister. Når man skal skrive trommestemme ville det

tage lang tid at skrive alle takter forskelligt. Det er en god idé at skrive fire takter som her og så ellers skrive »ad lib« eller »simile«, så er princippet slået fast.

Der er ingen speciel grund til at være overkreativ i trommestemmen og komme op med en helt revolutionerende rytme, kun hvis du nogenlunde ved hvad du laver.

Breaks og større fills kommer på de sædvanlige steder (formovergange), det skal skrives ned. Husk at man ikke bruger 16.-dele, det duer ikke med det trioliserede jazzbeat. Et break kan være:

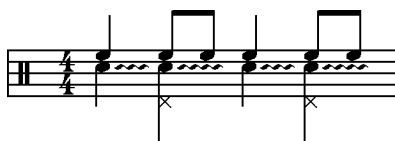
Man kan også bruge whiskers (»knurhår«), det noteres:

Whiskers bruges ofte sammen med two-beat-bas i A-stykkerne, det larmer ikke så meget. I B-stykkerne går man så over til walking og stikker. Man skriver »whiskers« ved trommestemmen, og »stikker« hvis man går over til stikker.

Man spiller whiskers ved at venstrehånden gnider frem og tilbage på lillettrommen i 4.-dele (ligesom man rører i en gryde), mens højrehånden spiller den sædvanlige på-tirsdag-rytme plus fills, også på lillettromme.

(Man burde notere det således:

Men det er lidt besværligt, i praksis er den foregående notation god nok; bare man skriver »whiskers« ved man hvad det drejer sig om.)

Firstemmig bloklarmonisering (thickened line) 1

Når man laver medstemme i jazz gør man melodien mindst firstemmig, så den bliver lagt ud i »tykke« akkorder. Denne teknik bruges meget for blæserne i et big-band, og kan også bruges til kor. Her arbejder vi med fire stemmer, altså **melodien i toppen** plus tre andre toner. Et eksempel fra »Mean to me«:

Gmaj7 Em7 Am7 D7 Gmaj7 Em7 Am7 D7

Can't you see what you mean to me?

Hvis meloditonen er en af akkordtonerne bygger man ned med akkordtoner:

Gmaj7 Em7 Am7 D7 Gmaj7 Em7 Am7 D7

1 2 2

1) Her er en synkope med akkordskift på taktslaget lige efter. Tonen harmoniseres derfor med Em7-akkorden.

2) Her er to akkordfremmede toner. Det løser man på følgende måde:

Hvis melodien er akkordfremmed springer man en akkordtone over:

Gmaj7 Em7 Am7 D7 Gmaj7 Em7 Am7 D7

2 3 2

Her akkordtonen lige under den akkordfremmede tone (med x-hoved) sprunget over, ellers bliver melodien generet med en klump i toppen.

3) Her skifter akkorden mens meloditonen bliver liggende. Hvis vi bare holdt tonerne under melodien får vi et problem når akkorden skifter. Det løser man på følgende måde.

Akkorderne skal skifte med akkorderne

Ved den lange meloditone der bliver liggende mens akkorden skifter (3), skal de andre stemmer skifte med akkorden, den bygges ned fra meloditonen på sædvanlig vis:

Gmaj7 Em7 Am7 D7 Gmaj7 Em7 Am7 D7

3

Hvis man har 9'er i akkorden smider man grundtonen ud, ellers klumper akkorderne.

Firstemmig bloklarmonisering (thickened line) 2 – 9 for 1

Læs kun det følgende hvis du savner udfordring.

Dur-7- og mol-7-akkorder kan udvides med 9'eren. Det kan med fordel bruges når man laver bloklarmonisering.

Her er det udpluk fra »Mean to me« som vi brugte tidligere:

Gmaj7 Em7 Am7 D7 Gmaj7 Em7 Am7 D7

På Am-akkorden er der et hul mellem melodien og de andre toner, som er klumpet lidt sammen. Det kan gøres afhjælpes ved at bruge 9'eren i stedet for grundtonen, det hedder **9 for 1**:

Gmaj7 Em7 Am7 D7 Gmaj7 Em7 Am7 D7

(Em7)

Nu har vi en »normal« firklang i stedet for klumpen (nemlig en Em7), det lyder godt.

Det er ikke alle huller man kan lukke på denne måde, det kommer an hvad den akkordfremmede tone er i akkorden.

Man kan også andre steder erstatte grundtonen med 9'eren, det er i god jazzånd at udvide med 9'eren:

Gmaj7 Em7 Am7 D7 Gmaj7 Em7 Am7 D7

a a b c a (Em7) a c

a): 9 for 1

b): Grundtonen ligger i melodien, den kan vi jo ikke ændre til 9'eren.

c): **Ikke** 9 for 1, for så kommer der lille sekundsammenstød i toppen, det skjuler melodien.

Kort sagt: lav gerne pæne akkorder, ikke rodede klumper.

Man kan ikke umiddelbart udvide dim- og mol7b5-akkorder, så der kan man ikke lave 9 for 1.

Bloklarmonisering for kor (thickened line) 3 – drop 2 og 4

En god gammeldags bloklarmonisering af de første to takter af »Mean to me« ser sådan ud:

G6 Em7 Am7 D9

Mean to me why must you be

Detailed description: This musical notation shows a four-part vocal harmony in G major, 4/4 time. The melody is in the soprano part. The accompaniment consists of three parts: alto, tenor, and bass. The chords are G6, Em7, Am7, and D9. The lyrics are 'Mean to me why must you be'.

Hvis det skulle synges for SATB-kor er nogle af stederne for høje for drengene:

G6 Em7 Am7 D9

Mean to me why must you be

Detailed description: This musical notation shows a SATB (Soprano, Alto, Tenor, Bass) harmony of 'Mean to me' in G major, 4/4 time. The melody is in the soprano part. The accompaniment consists of three parts: alto, tenor, and bass. The chords are G6, Em7, Am7, and D9. The lyrics are 'Mean to me why must you be'.

Vi må så lægge nogle toner ned. Det hedder **drop 2 og 4**, fordi man dropper den anden og evt. fjerde tone under melodien ned, **men kun når det bliver for højt**:

G6 Em7 Am7 D9

Mean to me why must you be

drop 2 drop 2+4

Detailed description: This musical notation shows a SATB harmony of 'Mean to me' in G major, 4/4 time, with drop 2 and drop 2+4 techniques. The melody is in the soprano part. The accompaniment consists of three parts: alto, tenor, and bass. The chords are G6, Em7, Am7, and D9. The lyrics are 'Mean to me why must you be'. The drop 2 technique is indicated by a box labeled 'drop 2' under the second measure, and the drop 2+4 technique is indicated by a box labeled 'drop 2+4' under the fourth measure.

Det er noder med x-hoved der er droppet en oktav ned. Grunden til kun at bruge drop 2 er, at drengene ikke skal alt for langt ned og rode.

Ved denne simple metode bliver akkorderne ordentligt spredt i stedet for at blive spredt i tilfældige klumper.

Det er som regel når melodien springer at man bedst kan skifte fra tæt til forskellige drops uden at det bliver alt for svært at synge.

Kor/blæs-fejl nummer 1 og 2

Synkoper med akkordskift på taktslaget lige efter

Hvis man har en synkope med akkordskift på taktslaget umiddelbart efter, harmoniseres tonen efter den nye akkord. Man kan tænke, at synkopen er en tone der er liftet frem fra det efterfølgende taktslag.

Dette er rigtigt (fra »Mean to me«):

Am7 D7 Gmaj7 B^b°

you love to see me cry- in'.

Detailed description: This musical example shows a syncopated melody in 4/4 time. The melody starts with a quarter rest followed by a dotted quarter note on the second beat. Chords change on the downbeat of each measure: Am7, D7, Gmaj7, and B^b°. The lyrics are 'you love to see me cry- in'.

Dette er forkert:

Am7 D7 Gmaj7 B^b°

you love to see me cry- in'.

Detailed description: This musical example shows the same syncopated melody as above, but the chord change from D7 to Gmaj7 occurs on the off-beat (the second eighth note of the second measure), which is incorrect for this style.

Når der ikke er akkordskift på taktslaget lige efter skal man ikke gøre noget særligt. Man skal ikke tage hensyn til et akkordskift der kommer flere slag senere.

Akkorderne skal skifte med akkorderne

Når akkorden skifter under en tone skal man skifte med akkorden. Hvis vi bare holder alle toner under akkordskiftet:

Gmaj7 B^b°

cry- in'.

Detailed description: This example shows a sustained note on the second beat of a measure. The chord changes from Gmaj7 to B^b° during the note's duration, which is incorrect.

Så er der mange toner der ikke passer med B^b-dim-akkorden. Vi skal skifte når akkorden skifter:

Am7 D7 Gmaj7 B^b°

you love to see me cry- in'.

Detailed description: This musical example shows the correct syncopated melody with chord changes on the downbeat. The B^b° chord is held for the rest of the measure, and the melody continues with notes that are not in the B^b° chord.

Bloklarmonisering med fills

Her er en mægtig god brug af forskellige sektioner i jazz-orkesteret. Her er starten på B-stykket til »Mean to me« udsat for bloklarmonisering:

Chords: G7, C6, D9, G7, C6

Lyrics: You treat me cold- ly each day in the year,

The musical notation shows a single staff in 4/4 time with a key signature of one sharp (F#). The melody is written in a block style, with chords indicated above the notes. The lyrics are placed below the notes.

For kor bliver det (med drop 2 og 4 over hele linjen fordi melodien ligger højt) og med kommentarer fra trompeter (ved Torben Eik):

Chords: G7, C6, D9, G7, C6

Lyrics: You treat me cold- ly each day in the year,

The musical notation shows three staves. The top staff is labeled 'Kor' and contains the vocal line. The middle staff is labeled 'Blæs' and contains the horn line. The bottom staff is labeled 'Blæs' and contains the horn line. The lyrics are placed below the vocal line.

Blæsernes toner er akkordtoner, så det er ikke svært at lave. Det er godt at lave nogle synkoperede, jazzede rytmer.

Denne arrangementsteknik er god og effektiv.

Akkordkor/blæserbaggrund

Et kor i jazz består som regel af fire (surprise!) stemmer: sopran, alt, tenor og bas, og det noteres i to systemer. Når koret er baggrunds/akkordkor skal det lægges, så det klistrer omkring nøglehuls-c'et:

Cmaj7

nøglehuls-c'et

sopran
alt
tenor
bas

Det er vigtigt at koret ikke bliver for dybt, for dybe herrer er svære at høre.

Hvis akkorden er en treklang tager bas og sopran samme tone (med en oktav imellem).

I et baggrundskor er det en god metode at veksle mellem flyd og svar i melodiens huller, fx:

B^bmaj7 E^b7 D7 G7

Kor

There is no great-er love than what I feel for you, no great-er

Uh ah what I feel for you.

Læg mærke til at koret i slutningen af svaret i hullet forlænger den sidste tone og bliver liggende under melodien. Det kan man gøre.

Det er jazzagtigt at lave mange lifts (synkoper). Der gælder i øvrigt:

- For det meste doven stemmeføring: hver stemme går korteste vej til næste akkordtone.
- Blandt andet på grund af den dovene stemmeføring kommer koret dybere og dybere ned, derfor må man ind imellem **lægge akkorden op** som i D7-takten.

Nøjagtigt det samme kan spilles af blæsere. Blæsere er også gode til at lave korte, markede toner (bafs). Blæsere lægges lidt højere, og skrives i ét system.

Man kan opbygge hele sit arrangement af en melodi i AABA-form på følgende måde:

A-stykket med melodien sunget af solist og kor/blæsere der skifter mellem at flyde og at kommenterer i hullerne. Two-beat og hihat (eller whiskers) i rytmegruppen.

B-stykket med blokharmonisering for kor og med kommentar fra blæserne. Walking og ride i rytmegruppen.

Hvis man har tid kan man fortsætte blokharmonisering/fills og walking/ride i sidste A-stykke for at holde dampen oppe.

Og selvfølgelig oplæg i sidste takt i hvert formlø.

Det kan selvfølgelig være at melodien i A-stykket er bedre til blokharmonisering end B-stykket, melodier med mange store spring og krummelurer er svære at blokharmonisere. Det kan også være at man bare hellere vil lave blokharmonisering i A-stykket.

Intro/outro, Mean to Me

Her er et eksempel på en intro til »Mean to me«. Jeg har taget slutningen af sangen og harmoniseret den for **fire** saxer, hvor melodien ligger i toppen, kørt vampen en gang til og lavet et oplæg til sidst:

Chords: Gmaj7 1 Em7 2 Am7 3 D7 2 G6 Em7 Am7 D7

Chords: G6 Em7 Am7 D9 Gmaj7 Em7 C6 F9

Mean to me why must you be mean to me? Gee hon-ey, it

- 1) Synkoper harmoniseres med akkorden på taktslaget lige efter.
- 2) Melodien har en firklangsfremmed tone, første akkordtone under melodien springes over. (Hullet ved Am7-akkorden gjort mindre ved 9 for 1).
- 3) Meloditonen ligger hen over et akkordskift, understemmerne skifter med akkorden.
- 4) 9 for 1.

I anden linje skifter blæsere mellem svar og flydeakkorder. Blæserne har to-takters fraser, angivet med **fraseringsbuerne**. Fællestone mellem akkorderne i flydeakkorderne bliver holdt, angivet med **bindebuerne**.

Introen kan bruges som outro med få ændringer, man ender på tonika:

Chords: Gmaj7 Em7 Am7 D7 G6